

DRUMUL ROMAN IMPERIAL DIN SECTORUL AITON—TURENI. CARACTERISTICI GEOGRAFICE ȘI TOPOMETRICE

După publicarea fragmentară a cercetărilor privind drumul roman *Potaissa—Napoca*, atât din punct de vedere arheologic cât și topografic, a căror planuri au fost întocmite de Dorin Ursuț, dar fără a fi menționat de către cercetătoarea I. Winkler, în articolele publicate în *Potaissa*, II, din 1980, considerăm că după atâția ani este necesară o scurtă analiză a acestui sector, care a fost studiat doar arheologic și nu topo-geografic.

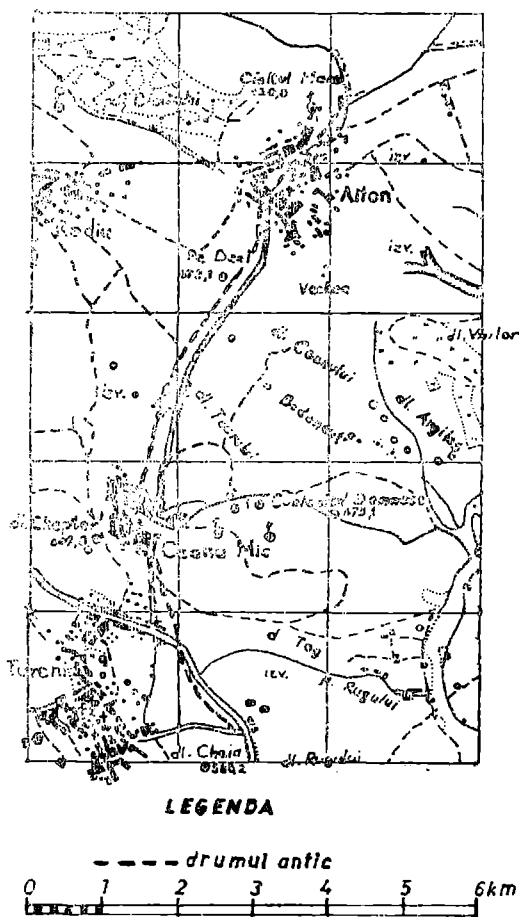

Fig. 1. — Drumul roman imperial Aiton—Tureni (Casa lui Șandor).

Zona amintită (fig. 1) este „o punte de legătură“ între cele două sectoare, analizate cu mulți ani în urmă: Cluj-Napoca—Aiton și *Potaissa* km 8 + 750 (Casa lui Șandor), care are și un caracter de tranziție între Câmpia Transilvaniei, masivul cristalin al Gilăului și zona depresionară a Turzii. Relieful este dominat de Culmea Feleacului (721,9 m) și Dealul Cioltul Mare (720 m), care formează cumpăna de ape între bazinul hidrografic al Someșului și cel al Mureșului. Putem remarca și o cumpănă secundară reprezentată de Dealul Cetății, situat între bazinele hidrografice ale văii Calde Mari (Aiton) și valea Popii. Altitudinea reliefului are o scădere dinspre sud-est spre zona văii Calde Mari, unde atinge altitudinea de 400 metri.

În trasarea drumului roman, gromaticii timpului au valorificat, la maximum, toate caracteristicile morfologice ale reliefului, ca: valoarea fragmentării orizontale a reliefului, ce are valori între 0,4—0,8/Km²; valoarea fragmentării verticale, care nu are indici ridicați, fiind amplasat la nivelul mediu al pantelor, în afara pericolului de inundație: valoarea expoziției versanților ne indică „o preferință“ a drumului pentru versanți înșoriți, cu orientare spre sud și sud-vest, precum, și spre cei semi-înșoriți de sud-est și vest, evitând versanții semiumbriți de est și nord-est, precum, și cei umbriți de nord și nord-vest. Procesele de pantă: ravenele, ogașele, torenții, cât și procesele de șiroire, care pe teritoriul satului Aiton sunt frecvente, au fost evitate de către drumul roman. Un rol important în trasarea drumului roman l-au jucat alunecările de teren, care ocupă mari suprafețe în zona de sud-vest a Dealului Ciolt și care au fost evitate, dar care la vremea respectivă nu au avut o amploare atât de mare, ele fiind facilitate de defrișările iraționale din trecut nu prea îndepărtat. La toate acestea, trebuie să mai adăugăm și pășunatul intensiv, care în momentul de față favorizează o gamă variată de procese de acumulare la nivelul luncilor, râurilor, cum ar fi: conuri de dejecție, glacisuri coluvio-deluviale, ce facilitează apariția unor fenomene de înmlăștinire.

Relieful se evidențiază datorită structurii geologice, care pune în evidență martori structurali, custe și abrupturi structurale, bine reprezentate pe Dealul Ciolt și de-a lungul văii Calde. În funcție de gradul de degradare al versanților, drumul roman urmărește versanții cu degradare medie și minimă, care în antichitate, mai mult ca sigur, că prezentau o degradare minimă.

Constituția geologică a zonei este dominată de formațiunile miocene și cuaternare (holocen și pleistocen), sarmațianul marno-argilos fiind cel mai bine reprezentat. Concrețiunile grezoase sferoidale ale Dealului Feleac au fost utilizate la construirea drumului, fiind din abundență în apropiere. La fel, ca material de construcție, a fost folosit și pietrișul tortonian. Ultimul etaj al cuaternarului, holocenul, este reprezentat prin soluri aluviale, slab formate, compuse din pietriș și nisip, care apare de-a lungul pâraielor mai marii ce străbat regiunea.

Clima este o consecință a așezării în această zonă de tranziție geografică dintre Munții Apuseni spre Depresiunea Turda, pe de-o parte și Câmpia Transilvaniei, pe de altă parte, rolul hotărâtor jucându-l radiația solară în desfășurarea tuturor proceselor și fenomenelor atmosferice. Vânturile dominante sunt cele din vest și nord-vest iarna, iar

vara cele de sud-est. Radiația globală este repartizată inegal, după cum urmează: 120—125 kcal/cm² în vest, sud-vest și nord, în timp ce în est și sud este de 126—132 kcal/cm². În calculul temperaturii medii anuale s-a ținut cont de media anuală a perioadei 1928—1970, obținându-se temperatura medie anuală de 8,6°C, având temperatură minimă — 5,1°C luna ianuarie, iar, ca temperatură medie maximă, luna iunie de + 19,8°C, așadar rezultând o amplitudine termică de 21,1°C. În concluzie, este, deci, un climat temperat moderat, condiționat de influențele oceanice vestice, cu ierni reci și veri moderate. Temperatura maximă s-a înregistrat în luna iulie 1938, fiind de + 39°C, iar temperatura minimă, de — 32,6°C, a fost înregistrată la data de 25 ianuarie 1942. Data medie a primului îngheț este în jur de 2 octombrie, în timp ce ultimul îngheț apare în apropierea datei de 8 mai, rezultând, deci, un număr de 215 zile fără îngheț. Data căderii primei zăpezi este la sfârșitul lunii octombrie, cel târziu la începutul lunii noiembrie, în timp ce ultima zăpadă cade la sfârșitul lunii martie sau cel mai târziu la începutul lunii aprilie. Rezultă, deci, un număr de 50 de zile de sol acoperit cu zăpadă, a cărei grosime medie este de 35 cm. Precipitațiile atmosferice, sub formă de ploaie, sunt în medie de 598,9 mm/cm², prezentând o mică variație de la vest spre nord cu 600 mm, iar în sud și est cu 610 mm, prezentând un maxim în luna iunie de 96,9 mm/cm² și un minim în luna februarie de 20,5 mm. Rezultă, deci, un număr de 140—160 de zile anual cu zile ploioase. Legată de climă este rețeaua hidrografică, reprezentată prin afluenții ai Turului, care se varsă în Arieș. Majoritatea apelor curgătoare au caracter temporar, mai importantă fiind doar valea Caldă Mare, ce are un caracter permanent și care primește câțiva afluenți de mai mică importanță, ca: pârâul Aitonului, pârâul Șurilor, pârâul Cheia Ceanului Mic, pâraie cu un debit fluctuant, legat de frecvența precipitațiilor, având un debit maxim primăvara, după topirea zăpezilor și un debit minim în timpul iernii. Aceste pâraie transportă o mare cantitate de aluviuni, cu toate că scurgerea medie nu este prea mare, 80—100 mm. Un alt element interesant este evapo-transpirația, care variază în funcție de altitudine. În cazul nostru, media este de 530 mm.

Vegetația de odinioară ar corespunde actualmente pădurilor de foioase, subzonei stejarului, subzonă care a dispărut datorită defrișărilor iraționale și care a fost înlocuită cu o stepă de origine antropică. Apar și câteva pâlcuri de gorun și cer în nord-vestul satului Aiton, însoțite de o specie de arțar, ulm, alun, lemn căinesc, porumbar. Pe versanții însoriți vegetația este slab reprezentată, cu pășuni slabe. Pe platouri necultivate apare o vegetație de pășuni și fânețe, care face trecerea spre vegetația hidrofila a luncilor.

Solurile sunt strâns legate de factorii pedoclimatici care le-au generat, astfel că pe teritoriul satului Aiton 70% din suprafață o reprezintă cernoziomurile levigate, generate de roca mamă argila și marna. În zonele de fânețe apar soluri negre de fânețe, în timp ce lunile sunt ocupate de lăcoviști.

Fauna este specifică zonei deluroase, reprezentată prin: iepure, vulpe, lup, căprioară, fazan, dihor, viezure, arici, o serie de păsări, ca: pițigoiul,

gaița, mierla, ciocănitoarea, alături de care sunt și reptile, ca: șopârla de câmp, gușterul, șarpele de pădure, iar în văi și mlaștini apar foarte frecvent bacracienii.

Câteva caracteristici topometrice ale drumului antic cuprins între nordul localității Aiton și casa lui Șandor (Tureni).

Acest tronson al drumului antic începe din nordul satului Aiton, din punctul unde drumul comunal se ramifică spre Pata, cu orientare NE și drumul spre satul Gheorgheni, cu orientarea nord, nord-vest, deci, la limita de nord a intravilanului satului Aiton, cota 630 m. Din acest punct, drumul roman are o orientare de la nord spre sud, paralel cu drumul de interes comunal, ce intră în sat, având o lungime de 200 m. O ușoară deviere spre est, printr-un unghi de 195° , modifică aliniamentul, care revine la direcția inițială după 70 m, având o pantă ușor descendentă de 1‰, pentru a ocoli prin sud-vest, sub un unghi de 180° , un val de alunecare, consolidat pe o distanță de 165 m, cu o pantă descendentă de 2‰. Aliniamentul drumului antic se continuă pe încă 625 m, paralel cu drumul satului, străbătând spatele grădinilor, ocolind cimitirul localității, pentru a se îndrepta spre pâraul Șurilor, pe care îl traversează perpendicular, pe axul văii. Urmează o schimbare de direcție, mai pronunțată, spre sud-vest, sub un unghi de 197° , pentru ca după 110 m să se orienteze spre est printr-un unghi de 190° . Drumul antic trece, apoi, pe la poalele D. Ciolt (644 m), traversând curtea Școlii generale din localitate, după care traversează, perpendicular, pâraul Morii. Traseul se frânge sub un unghi de 180° , cu deschidere spre vest, pe un aliniament de 110 m, cu o pantă descendentă, ceva mai accentuată de 5‰, ocolind un grup de gospodării. Intervine o nouă schimbare de direcție spre est, printr-un unghi de 175° , cu o pantă neglijabilă, care pe ultimii 50 m crește la 5‰, după care direcția drumului antic se schimbă spre sud, pe o distanță de 90 m. Urmează un unghi de 185° , cu mici curbe și contracurbe, pe o lungime de 135 m, fără declinități importante. În continuare, traseul drumului antic face un unghi, tot de 185° , cu deschidere spre vest, pentru a evita o zonă mai ridicată (cota 660 m), pe circa 165 m, care se continuă spre sud, pe o distanță de 200 m, printr-o succesiune de mici devieri de la traseu, pentru a traversa o zonă de înșeuare. Un nou unghi de 190° , cu deschidere vest-sud-vest (traseul drumului este ascendent, panta 6‰ pe o lungime de 365 m), face ca el să se apropie foarte mult de drumul de țară spre Ceanu Mic, după ce, în prealabil, a ocolit, prin vest, o zonă cu accentuate rupturi de pantă (ale Dealului Bondocuț, 649 m), care sunt urmate de o zonă cu pante mai reduse. O nouă schimbare de direcție spre vest, printr-un unghi de 185° (pe o distanță de 705 m, cu o pantă ce oscilează între 2‰ și 4‰), ce urmărește curba de nivel de 625 m, situată deasupra actualului drum spre Ceanu Mic, evitând o serie de rupturi de pantă, pentru ca apoi să traverseze un mic torent. Apoi, după 135 m, drumul antic intersectează actualul drum comunal, sub un unghi de 190° , cu o pronunțată deschidere spre vest, cu scopul de a ocoli prin est o zonă afectată de puternice procese de pantă. Aliniamentul drumului antic se menține pe încă 100 m, după care își schimbă direcția spre sud-vest, pentru a intersecta a doua oară, drumul comunal, menținându-și, totuși, traseul paralel cu el, pe circa 400 m, după care traversează Valea Cheia Cea-

nului Mic. Aliniamentul se menține pe încă 500 m, trecând pe sub L.I.T., făcând o curbă cu raza mare, de 200 m, intrând în vatra satului Ceanu Mic, prin partea lui de nord-est. Din acest punct, drumul antic, pătrunzând în intravilanul satului, aliniamentul se menține pe 220 m, cu o pantă descendentă de 4—5%, urmat de o curbă cu raza mare, de 200 m, cu deschidere spre nord-vest, care face ca drumul antic să coboare cu o pantă de 3%, pe o lungime de 430 m, trecând pe lângă Magazinul sătesc, din centrul satului. După 150 m, drumul roman traversează, în diagonală, drumul sătesc, care duce la „Moara Ceanului“, trecând pe partea stângă a lui, prin spatele grădinilor gospodăriilor ce îl mărginesc, urmând, în general, curba de nivel, cu valoarea de 520 m. Drumul antic părăsește intravilanul satului Ceanu Mic, printr-un unghi de 190°, care dă într-un aliniament de 450 m ascendent, ce trece prin spatele „Morii“, la circa 150 m. La capătul acestui aliniament, urmează o nouă curbă, cu rază mare, care se continuă într-un nou aliniament de 500 m, ce se orientează spre sud-est, printr-un unghi de 190°. După ce mai parcurge 200 m, traversează oblic D.N. 1 spre Turda, în dreptul Km 8+250 m. Declințiile drumului roman pe acest tronson sunt foarte mici, în jur de 1,5%. Trecând, deci, pe partea dreaptă a D.N. 1, drumul antic se menține foarte aproape de el, paralel, pe circa 500 m, cu o pantă neglijabilă de 1,4% pentru ca, apoi, panta să fie ușor descendentă de 0,4%. Intervine o nouă schimbare de direcție spre nord-est, printr-un unghi de 195°, pe o distanță de 225 m, care, apoi, face o buclă, ce dă într-un aliniament de 450 m, în „rampă“, având o pantă de 1,5% (pe ultimii 150 m este de numai 0,7%). O curbă, sub un unghi de 165°, „duce“ drumul antic tangent la D.N. 1, vis-à-vis de Casa lui Șandor. Lucrările de modernizare a șoselei au dus și la decopertarea drumului antic, care apare în profil, chiar pe unele porțiuni unde s-a construit actuala șosea națională.

Pe acest traseu, lung de 9.750 m, drumul antic își păstrează aceleași caractere generale ca și în cazul drumului roman de la Gheorgheni sau cel dinspre Turda, precum: variații mici de declinitate — panta cea mai mare 5—6%, curbe cu raze mici, vizibilitate mare, aliniamente destul de lungi (400—500 m), evită zonele accidentate de teren sau înmlăștinite, fiind însoțite la mică distanță de drumurile actuale, valorifică la maximum geomorfologia terenului apropierea surselor de apă, materialul de construcție din orizontul local (calcare și gresii), fapt ce arată că gromaticii romani erau foarte buni cunoscători ai mediului ambiant, folosind potențialul existent.

Sigur, o problemă, pe care va trebui să o rezolvăm, este aceea de a stabili traseul drumului antic în cele două orașe *Potaissa* și *Napoca*, precum, și exactitatea datelor înscrise în *Tabula Peutingeriana*.

THE ROMAN IMPERIAL ROAD BETWEEN AITON—TURENI.
GEOGRAPHICAL AND TOPOMETRICAL CHARACTERISTICS

(Summary)

The Roman Imperial road (9.750 m long) covers a very complex geomorphological area — making a transition between the Transylvanian Plain and the crystalline massif of Gilău and turning about the unstable or sliding areas, following from time to time the medium incline of the slope.

It is the most important sector from a climatic and hydrographical point of view. The Roman builders found the most adequate technical solutions.